

**Vilnius
universitetas**

JAUNYSTĖS vaizdas lietuvių kalbos leksikografiniuose šaltiniuose

Violeta Švaikovskaja

Darbo tikslas

Darbo **tikslas** – remiantis leksikografiniais duomenimis išanalizuoti JAUNYSTĖS konceptą. Darbe laikomasi prielaidos, kad tokio pobūdžio analizė yra labai svarbi tolimesnei sąvokos analizei, nes ji pateikia esmines, jos branduolį sudarančias ypatybes, o rekonstrukcijos patikimumą garantuoja naudojimasis visu tiriamos kalbos žodynų korpusu.

Tiriamoji medžiaga:

*Lietuvių kalbos žodynas (LKŽ);
Dabartinės lietuvių kalbos žodynas
(DLKŽ);
Bendrinės lietuvių kalbos žodynas (BLKŽ);
Sinonimų žodynas (SŽ);
Antonimų žodynas (AŽ);
Frazeologijos žodynas (FrŽ);
Lietuvių kalbos kolokacijų žodynas (KŽ);
Lietuvių kalbos palyginimų žodynas (PŽ);
Lietuvių kalbos etimologinio žodyno
duomenų bazė (EŽDB);
Lietuvių vardų kilmės žodynas (VKŽ);*

*Lazūnų tarmės žodynas (LTŽ);
Pietinių pietų aukštaičių šnektų
žodynas (PPAŠŽ);
Šiaurės rytų dūnininkų šnektų
žodynas (ŠRDŠŽ);
Dieveniškinių šnektos žodynas
(DŠŽ);
Druskininkų tarmės žodynas
(DTŽ).*

Jaunystės definicijos

LKŽ

1. „jauni metai, jaunas amžius“;
2. „jaunimas“.

DLKŽ

1. „jauni metai, jaunas amžius“.

BLKŽ

1. „jauni metai, jaunas amžius“.

Jaunystės bruožai

Laikina:

- (1) *Antroji jaunystė **baigiasi** taip kaip ir pirmoji (BLKŽ);*
- (2) *Jam rodės, dar **vakar** jaunystė **žydėjo**; **šiandieną** pražilo **plaukai** nuo šalnos (LKŽ).*

Nesugražinama:

- (3) ***Nebesugražinama** kaip jaunystė (LKŽ);*
- (4) ***Džiaukis** jaunyste, **kol** gali (BLKŽ).*

Keičiama brandesniu amžiaus etapu:

- (5) *Jis, **išėjęs iš jaunystės metų**, palieka **pilnu vyru** (LKŽ).*

Jaunystė – veiklos kupinas laikotarpis

- (6) *Myliu, kaip jaunystė temoka mylėt* (LKŽ);
- (7) *Žydi mano jaunystėlė pas mielą motulę* (LKŽ);
- (8) *Veide degė jaunystės ugnis* (LKŽ);
- (9) *Tekėjo ir plaukė kaip vanduo neaiškūs jaunystės vaizdai* (LKŽ);
- (10) *Jis nuo jaunystės sunkiai dirbo* (DLKŽ).

Jaunystė – vėjavaikiškas ir naivus amžiaus laikotarpis

- (11) *Jaunystė – paikystė ... Kaip ves, susitvarkys* (LKŽ);
- (12) *Jaunystelė durnistelė – galvos **glupumelis*** (LKŽ);
- (13) *Dėl savo **jaunumo** jis **nesupranta** kai kurių dalykų* (BLKŽ);
- (14) *Jaunatviškai **nerūpestingas** žmogus* (BLKŽ).

Jaunystės veiksmai atspindi kituose amžiaus tarpsniuose

(15) **Senatvė paklaus jaunystės darbų** (LKŽ);

(16) **Sveikatą reikia pradėti puoselėti nuo jaunystės** (BLKŽ);

(17) **Jaunatvė ir sveikata, senatvė ir liga yra viena su kita surakinta** (AŽ);

(18) **Prarasti jaunystę** (vesti ar ištekėti) (ŠVŠŽ);

(19) **Jaunystę didelę praleisti** (vėlai ištekėti) (ŠVŠŽ).

Su santuoka susiję derivatai: *jaunavedys, jaunamartė, jaunasis, -oji, jaunieji.*

Jaunystės laipsniškumas

(20) *Aš jau antroj jaunystėj* (LKŽ);

(21) *Antroji jaunystė baigiasi taip kaip ir pirmoji* (BLKŽ);

(22) *Juk ir tu nebe pirmos jaunystės (nelabai jaunas)* (BLKŽ).

Senatvė, senystė – jaunystės antonimai

(23) *Senatvė – toks pat **biologiškai dėsningas gyvenimo etapas**, kaip jaunystė ar branda (AŽ);*

(24) ***Be jaunatvės nėra senatvės** (AŽ);*

(25) ***Vienaip žmogus galvoja jaunystėje, o kitaip – senatvėje** (AŽ).*

Jaunystė pranašesnė fiziškai, senatvė – emociškai

(26) *Širdis valdo mumis jaunybė[je], o galva senatvė[je]* (AŽ);

(27) *Manau, gyvenime galima gan tiksliai atriboti jaunystę nuo senatvės.*

Jaunystė baigiasi egoizmu. Senatvė prasideda gyvenimu kitiems (AŽ);

(28) *Jaunystė palūžtų po senatvės našta, jeigu ją staiga užsiverstų sau ant pečių* (AŽ);

(29) *Jaunatvė ir sveikata, senatvė ir liga yra viena su kita surakinta* (AŽ).

Jaunystė išlieka individo atmintyje

(30) *Senatvė – jaunuolio ateitis, jaunatvė – senolio praeitis* (AŽ);

(31) *Prisimena jaunystės draugai* (DLKŽ);

(32) *Žiedą jauniškės savo velniui ataduoste, o mieles senystės savo nori Dievui ataduot* (AŽ).

Nepaisant minėtų neigiamų jaunystės bruožų, šį amžiaus tarpinį geidžiama išlaikyti visam gyvenimui:

(33) *Gražiausios jaunatvės dienos* (SŽ);

(34) *Amžinos jaunystės paslaptys* (BLKŽ);

(35) *Jaunystės kultas televizijoje* (BLKŽ).

Jaunystė ir senatvė – esminiai žmogaus gyvenimo laikotarpiai

*Ant jauno ir ant seno „apie žadantį, bet neištesintį“ (FrŽ);
Taip jaunas kaip senas „visi“ (FrŽ).*

Derivatai

Jaunylis, jaunimas, jaunalietuvis, jaunuolynas, jaunuolis, jaunatviškas, jaunyvas, jaunutis, jaunėjimas, jauninti, jaunėlis, jaunutėlis.

(36) *Jai tikrai ne tiek metų, kiek sako, ji **jauninasi** (BLKŽ);*

(37) ***Atrodyti** [rengtis] **jaunatviškai** (BLKŽ);*

(38) *Šie **drabužiai** tave **jaunina** (BLKŽ).*

Lietuvių kalbos tarmių žodynuose atsiskleidžia jaunystėje patiriami sunkumai

(39) *Varguosa augau, tos jaunystos kap i neragėjau* (DŠŽ);

(40) *Jaunuma o ligos bėdos* (DTŽ).

JAUNYSTĖS semantinių kategorijų (fasečių) rinkinys:

[ESMINĖ KATEGORIJA] amžius.

[SAVYBĖS] nebrandumas, sveikata, egoizmas, nerūpestingumas, kvailumas, patirties trūkumas.

[IŠGYVENIMAI] džiaugsmas, meilė, emocijų protrūkis.

[IŠVAIZDA] grožis, žavesys, fizinė jėga.

[VEIKSMAI] gebėjimas mylėti, santuokos sudarymas, žydėjimas, tėkmė, plaukimas, darbingumas, apgaulė.

[VALDŽIA] pavaldi širdžiai.

[KIEKIS] vienintelė, suskaičiuojama (pirma, antra).

[LAIKAS] žmogaus amžiaus laikotarpis, turintis pradžią ir pabaigą.

[OPOZICIJOS] branda, senatvė.

JAUNYSTĖ – žmogaus savybė, **laikinas, nebegrįžtantis gyvenimo laikotarpis**, keičiamas kitu, tačiau **išliekantis atmintyje**; jai būdingas **žydėjimas, emociingumas**, tačiau taip pat **kvailumas, egoizmas ir trapumas**; ji yra susijusi su **santuoka**, galinčia **atimti** iš žmogaus jaunystę; jaunyste reikia **džiaugtis**, tuo pačiu metu **rūpinantis sveikata** ir **galvojant apie ateitį**, kurioje **atsispindės** jaunystėje nuveikti darbai.

**Vilniaus
universitetas**

JAUNYSTĖS vaizdas lietuvių kalbos leksikografiniuose šaltiniuose

Violeta Švaikovskaja